Закон і суд у вченні Ісуса Христа: богословсько-правове осмислення

Віктор Бедь,
єпископ Мукачівський і Карпатський
Православної Церкви України

м. Ужгород,
18 лютого 2026 року

Анотація

У статті здійснюється богословсько-правове осмислення вчення Ісуса Христа про закон, суд і правосуддя. Автор аналізує євангельські тексти (Мт. 5; 7; 19; 25; Ів. 8 та ін.) у контексті співвідношення зовнішньої норми та внутрішнього духовного стану людини. Показано, що Христос не заперечує закон як інструмент суспільного порядку, але підносить його до рівня внутрішнього перетворення серця. Суд у євангельському розумінні постає не лише як встановлення провини, а як моральна відповідальність перед Божою істиною. Особлива увага приділяється темі Страшного Суду, де критерієм стає живе виявлення любові й милосердя. У висновках підкреслюється, що справжнє правосуддя починається з очищеного сумління та внутрішньої правди людини.

Ключові слова: закон; суд; правосуддя; Ісус Христос; євангельська антропологія; совість; милосердя; Страшний Суд; духовна відповідальність; внутрішнє преображення.

Abstract

The article presents a theological and legal reflection on the teaching of Jesus Christ concerning law, judgment, and justice. The author analyzes key Gospel passages (Matt. 5; 7; 19; 25; John 8, etc.) in the context of the relationship between external legal norms and the inner spiritual state of the human person. It is demonstrated that Christ does not abolish the law as a necessary instrument of social order, but elevates it to the level of inner transformation of the heart. In the Gospel perspective, judgment is not merely the determination of guilt but a moral responsibility before divine truth. Particular attention is given to the theme of the Last Judgment, where the decisive criterion is the living expression of love and mercy. The article concludes that authentic justice begins with a purified conscience and the inner truth of the human person.

Keywords: law; judgment; justice; Jesus Christ; Gospel anthropology; conscience; mercy; Last Judgment; spiritual responsibility; inner transformation.

У сучасному суспільстві питання закону і правосуддя перебувають у центрі публічного дискурсу. Щоденні новини свідчать про корупцію, зловживання владою, фінансові махінації, порушення прав людини. Одні уникають відповідальності через недосконалість правових механізмів, інші формально виправдані судом, треті засуджені суспільством, а дехто — власним сумлінням.

Це виявляє очевидну істину: правова система, необхідна для існування держави, не є тотожною повноті справедливості. Закон регулює зовнішню поведінку, але не здатний повністю охопити внутрішній світ людини — її наміри, мотиви, духовний стан.

Саме тому звернення до Євангелія — до слів і вчення Ісуса Христа — відкриває глибший вимір осмислення закону і суду. Христове розуміння праведності не заперечує нормативності, але підносить її на інший рівень: від зовнішньої регуляції до внутрішнього перетворення людини. Йдеться не про протиставлення державного права Євангелію, а про виявлення того виміру істини, без якого жодна правова система не може бути завершеною.

Закон: буква чи дух?

Будь-яка правова система, незалежно від історичної епохи, ґрунтується на нормі: існує правило, існує його порушення, існує відповідна відповідальність. Закон у цьому вимірі регулює зовнішню поведінку людини та забезпечує суспільний порядок.

Ісус Христос не заперечує Закону як такого. Він чітко засвідчує:

- «Не думайте, ніби Я прийшов зруйнувати Закон чи Пророків; Я прийшов не зруйнувати, але виконати» (Мт. 5:17).

У богословському розумінні «виконати» означає не просто дотриматися, а довести до повноти, розкрити його справжній зміст і первісний Божий задум. Закон даний Богом не лише як система заборон, а як шлях до праведності та життя.

Саме тому Христос продовжує:

- «Кажу-бо Я вам: коли праведність ваша не буде рясніша, як книжників та фарисеїв, то не ввійдете в Царство Небесне» (Мт. 5:20).

Йдеться не про кількісне «перевиконання» приписів, а про якісну зміну серця й наповнення душі. Формальне дотримання норми права ще не є повнотою праведності. Закон може стримати руку, але лише внутрішнє преображення здатне очистити намір.

Це особливо виразно звучить у словах Христа:

- «Ви чули, що було стародавнім наказане: Не вбивай, а хто вб’є, підпадає судові. А Я вам кажу, що кожен, хто гнівається на брата свого, підпадає судові» (Мт. 5:21–22).

Тут відкривається глибинний вимір євангельського розуміння людини: гріх бере початок не стільки в зовнішній дії, скільки у внутрішньому стані серця — у намірі, думці, спрямованості волі. Ісус Христос переносить центр відповідальності з самого факту вчинку на його джерело — на внутрішній світ людини. Із букви Закону Він веде до його духу, від зовнішньої норми — до внутрішнього преображення.

Закон без оновленого серця залишається лише мінімальною межею дозволеного, інструментом стримування зла. Закон же, прийнятий внутрішньо й освітлений Божою правдою, стає шляхом духовного зростання, життя у свободі від гріха та відновлення гармонії людини з Богом і власним сумлінням.

Суд: кара чи істина?

У людському розумінні суд покликаний встановити факт провини та визначити міру відповідальності. Його завдання — відновити порушений порядок і захистити суспільну справедливість. У цьому вимірі суд виконує необхідну функцію збереження правопорядку.

Проте Ісус Христос відкриває глибший вимір суду, звертаючи увагу не лише на сам вирок, а на стан того, хто судить:

- «Не судіть, щоб і вас не судили; бо яким судом судите, таким і вас судитимуть…» (Мт. 7:1–2).

Ці слова не скасовують правосуддя як суспільного інституту. Вони застерігають від осуду, що народжується з гордині, самовпевненості та духовної сліпоти. Христос нагадує: той, хто судить іншого, сам перебуває під Божим судом. Суд стає не лише актом встановлення вини, а й моментом моральної відповідальності самого судді.

Особливо виразно це розкривається в події з жінкою, взятою в перелюбі. Закон Мойсея передбачав суворе покарання, і Христос не заперечує самого існування закону. Проте Він звертає погляд присутніх із провини жінки на їхній власний духовний стан:

- «Хто з вас без гріха, нехай перший кине в неї камінь» (Ів. 8:7).

Христос не виправдовує гріха, але викриває лицемірство осуду. Він показує, що суд без усвідомлення власної гріховності стає формою самоствердження, а не служінням істині. Лише той, хто здатний побачити власну потребу в милосерді, може по-справжньому зрозуміти сенс справедливості.

Правопорядок: страх чи совість?

Держава підтримує правопорядок через систему норм і відповідальності. Санкція, покарання, невідворотність наслідків — це необхідні інструменти стримування зла. Страх юридичної відповідальності часто стає зовнішнім бар’єром, який утримує людину від порушення закону.

Проте Христос відкриває інший вимір правопорядку — не лише зовнішній, а внутрішній. Він пов’язаний не зі страхом покарання, а з духовною орієнтацією серця.

- «Бо де скарб твій, там буде і серце твоє!» (Мт. 6:21).

- «Яка ж користь людині, що здобуде ввесь світ, але душу свою занапастить?» (Мк. 8:36).

Ці слова спрямовують увагу не на формальне дотримання норм, а на внутрішній вибір людини. Якщо серце спрямоване до істини, добра і любові, праведність народжується не зі страху, а зі свідомої відповідальності.

Тут постає питання, яке жоден кримінальний чи адміністративний кодекс не здатний остаточно вирішити: що відбувається з людиною всередині? Чи може вона, формально уникаючи покарання, залишитися внутрішньо цілісною? Чи можливо зберегти чистоту сумління, вчинивши несправедливість, навіть якщо вона не доведена судом?

Христос говорить про інший рівень відповідальності — перед Богом і власним сумлінням. Саме совість стає внутрішнім свідком, який не підлягає маніпуляції юридичними процедурами. У цьому вимірі правопорядок народжується не зі страху, а з усвідомленої вірності істині.

Державне і фінансове право: обов’язок, податки і чесність

Навіть у сфері державного обов’язку та матеріальних зобов’язань Ісус Христос виявляє глибоку й виважену позицію. На запитання, яке мало на меті політичну пастку, Він відповідає:

- «Тож віддайте кесареве — кесареві, а Богові — Боже» (Мт. 22:21).

Ці слова є не лише відповіддю на конкретну історичну ситуацію. Вони формулюють принцип розрізнення та впорядкування відповідальностей. Держава має право вимагати від громадянина виконання законних обов’язків, зокрема сплати податків і дотримання встановлених норм. Проте влада держави не є абсолютною.

Христос вказує на вищий вимір відповідальності: якщо монета належить кесареві, бо має його зображення, то людина належить Богові, бо носить у собі Його образ. Держава може регулювати зовнішню поведінку та фінансові відносини, але не може претендувати на панування над совістю, вірою і духовною свободою людини.

Отже, виконання громадянського обов’язку не суперечить вірності Богові, але й не підмінює її. Закон визначає межі зовнішньої поведінки; духовна істина формує внутрішню чесність, без якої жодна фінансова чи адміністративна система не може бути справді справедливою.

Сімейне право і милосердя

У питаннях шлюбу та розлучення Ісус Христос знову повертає закон до його первісного Божого задуму. Відповідаючи на запитання фарисеїв, Він говорить:

- «Мойсей через жорстокосердя ваше дозволив вам відпускати дружин ваших; спочатку ж так не було» (Мт. 19:8).

Цими словами Христос відкриває глибшу істину: норма, зафіксована в законі, не завжди є вираженням повноти Божої волі. Вона може бути історичним допущенням, врахуванням духовної слабкості людини. Проте Божий задум щодо шлюбу — це єдність, вірність і нерозривність, що ґрунтуються на любові та взаємній відповідальності.

Людське законодавство нерідко змушене враховувати реальність зраненої гріхом природи. Христос же спрямовує людину не до мінімального допустимого, а до духовного ідеалу — до відновлення цілісності серця, здатного до вірності та жертовної любові.

У цьому вимірі сімейне право постає не лише як регулювання стосунків, а як простір моральної відповідальності й духовного зростання.

Остаточний суд

У Своєму вченні Ісус Христос неодноразово говорить про майбутній Страшний Суд як про завершення земного шляху людини і водночас як про явлення повноти Божого задуму в історії спасіння. Це не юридичний акт у звичному людському розумінні, а остаточне відкриття істини про кожну особу — про те, ким вона стала у своєму житті.

На Божому Суді постає не лише сукупність учинків, а сформований внутрішній образ людини — її віра, любов, свобода вибору, спрямованість серця. Людина входить у вічність такою, якою вона себе зростила і виявила у думках та діях, і саме ця духовна реальність буде явлена перед лицем Божої істини, у світлі правди вічності.

- «І підуть ці на вічну муку, а праведники — на вічне життя» (Мт. 25:46).

У притчі про Страшний Суд Христос відкриває глибинний зміст цього суду. Йдеться не про формальне дотримання норм, а про реальний стан серця, який проявляється у вчинках любові:

- «Бо Я голодував був — і ви нагодували Мене; прагнув — і ви напоїли Мене; мандрівником був — і ви прийняли Мене; нагий — і ви зодягли Мене; хворий — і ви відвідали Мене; у в’язниці був — і ви прийшли до Мене» (Мт. 25:35–36).

Критерієм Суду стає не юридична формальність, а живе ставлення до ближнього, у якому Христос ототожнює Себе з кожною стражденною людиною. Таким чином, любов стає мірилом істини, а милосердя — свідченням живої віри. Любов, співчуття, милосердя — це не додаток до закону, а його виконання у повноті.

Остаточний Суд відкриває правду про людину: чи було її життя спрямоване до Бога і ближнього, чи замкнене в егоїзмі. Тому цей Суд є не лише визначенням міри відповідальності, а виявленням духовної реальності — того, що сформувалося в серці й душі через свободу вибору.

Післяслово

Право і юриспруденція є необхідними для існування держави та впорядкування суспільного життя. Вони встановлюють межі дозволеного, захищають гідність особи, стримують зло і підтримують справедливий порядок. Проте дія права переважно обмежується зовнішньою площиною поведінки.

Ісус Христос відкриває глибший вимір: закон як шлях внутрішнього оновлення; суд як дзеркало сумління; правосуддя як поєднання істини й милосердя. У центрі Христового вчення стоїть не лише норма, а спасіння людини — її духовне зростання, входження у вічність і відновлення гармонії з Творцем.

Людина може уникнути юридичної відповідальності, скористатися прогалинами законодавства, обійти формальну норму. Але вона не може уникнути правди про саму себе — правди власного сумління і Божого світла, що відкриває глибину серця й душі.

Саме тут зосереджений головний сенс цього розгляду: справжнє правосуддя починається не з кодексу, а з очищеного серця. Закон упорядковує суспільство; Євангеліє преображає людину. І лише там, де внутрішня правда поєднується із зовнішньою справедливістю, можливе справжнє торжество істини.